

prof. dr hab. Maria Groenwald

Akademia Ateneum w Gdańsku, Wydział Studiów Edukacyjnych

Polskie Towarzystwo Diagnostyki Edukacyjnej

Fotografia w diagnozowaniu edukacyjnym i ewaluacji – źródło danych jawnych i ukrytych. Perspektywa nauczycieli

Wszechobecność obrazu w naszej codzienności, wspierana niezwykle dynamicznym rozwojem nowych technologii jego wytwarzania i upowszechniania, jest interpretowana m.in. jako odpowiedź na zachodzące współcześnie przemiany kulturowe społeczeństwa, nie bez powodu określanego mianem społeczeństwa spektaklu, autoprezentacji, podglądactwa itd. Zjawisko to znalazło odzwierciedlenie także:

1. w edukacji, gdzie nauczyciele i uczniowie: (a) posługują się obrazami lub prezentacjami na lekcjach, (b) w procesie uczenia się korzystają na bieżąco z obrazów zgromadzonych w zasobach Internetu, (c) wykonując zdjęcia, utrwalają wybrane zdarzenia lub osoby;
2. w badaniach społecznych i edukacyjnych, w których badacze coraz częściej sięgają po badania wizualne bazujące na obrazach otrzymanych dzięki fotografowaniu lub filmowaniu; te obrazy mogą być: (a) tworzone intencjonalnie przez badacza w celu udzielenia odpowiedzi na określone problemy badawcze; (b) zebrane przez badacza, ale wykonane przez osoby badane; (c) danymi zastanymi, dobranymi przez badacza.

Analizowanie obrazów zapisanych w formie zdjęć lub filmów (i filmików) stało się możliwe dzięki zwrotowi wizualnemu (dokonanemu w metodologii badań społecznych po zwrocie lingwistycznym); w jego ramach nastąpiło przekierowanie teoretyczno-metodologiczne z paradygmatu językowego na obrazowy z właściwymi temu ostatniemu badaniami wizualnymi. Tym samym zaistniały okoliczności pozwalające na to, by w kręgu zainteresowań poznawczych znalazł się „zwizualizowany” świat szkoły, przedstawiany za pomocą obrazów albo też dopełniających się wzajemnie obrazów i tekstów.

Badania wizualne, obecne w pedagogice od lat, mają także zastosowanie w diagnostyce edukacyjnej oraz ewaluacji i mogą być elementem wzbogacającym „skrzynkę narzędziową” diagnosty lub ewaluatora o nowe metody gromadzenia danych i ich interpretacji. W wystąpieniu, spośród zgromadzonych w „skrzynce” zasobów, skupiłam się na fotografii¹, a ściślej – jej sensie postrzeganym przez wykonujących zdjęcia nauczycieli edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej. Analiza ich wypowiedzi była zorientowana na odczytanie znaczeń nadawanych zdjęciom subiektywnie przez fotografujących, natomiast interpretacja wypowiedzi nauczycieli została osadzona na płaszczyźnie dyskursów diagnostyki edukacyjnej oraz ewaluacji.

¹ Fotografia była przez nauczycieli rozumiana dwojako, jako: (1) utrwalanie obrazów za pomocą aparatu fotograficznego; (2) obraz otrzymany dzięki fotografowaniu, określaný synonimicznie zdjęciem lub fotografią.

Zebrane dane empiryczne umożliwiły wyłonienie kilku kategorii znaczeń nadawanych przez nauczycieli:

1. cele fotografowania (oficjalne, ukryte);
2. praktyki wykonywania zdjęć (chwytanie chwil: naturalnych, reżyserowanych);
3. potencjał diagnostyczny lub ewaluacyjny zdjęć (wykorzystanych w edukacji rzeczywiście, pozornie);
4. etyczność fotografowania (refleksyjność, nieświadomość m.in. sharentingu).

Różnorodność doświadczenia fotografii przez nauczycieli umożliwiła naszkicowanie „mapy” realnych i potencjalnych możliwości zastosowania badań wizualnych w diagnostyce i ewaluacji edukacyjnej oraz sporządzenie ich (wstępnej) typologii, jako formułowanych na podstawie zdjęć: (a) diagnoz – analitycznych, krytycznych, pop-diagnoz, ambiwalentnych, pozornych i in.; (b) ewaluacyjnych „raportów” – formatywno-oceniających, wspierających proces rozwoju, pseudoewaluacyjnych i in.